

הוא הולך בשדות, הוא יגיע עד כאן

תכנית ליום הזכרון, שודרה בתש"ל
ערך אברהם שפירא (קבוצת יזרעאל)

בני הוא גדול ושחקן
ואני פה מתנת של חג לו תופרת.
הוא הולך בשדות - הוא יגיע עד כאן.
הוא נושא בלבו כדור של עופרת.

נתן אלטרמן

(הוא הולך בשדות) (הוא יגיע עד כאן)

בחרנו להשמיע הפעם דפים מתוך חוברות וספרי זכרון לחברים ובנים שנפלו.
ויהיה ניבם של היחידים שמדבריהם נביא עתה בבואה לרבים אחרים.

אלעד קדמון

יליד ראשית תש"ט, התגייס לנח"ל עם גרעין ה"נוער העובד", התכוון להצטרף עם
חבריו לקיבוץ - גרופית שבערבה. אלעד נפל אשתקד בערב פסח בגשר אלנבי.

כותב יצחק אביו:

"בוא ונעבור את כברת-הדרך שוב ביחד...
תן לי את כף-ידך הזעירה ונצא את הגבעות,
נקראה בשם-הפרחים, נאסוף צבים ונתבונן במעוף-הציפורים.
אגונן עליך מפני אבן-נגף, מפני קוף ודרדר. אשאך
בחיקי במעלה הגבעה ואחזירך
על כתפי. נחזור עמוסי פרחים,
עשבים, חלוקי אבנים-מלוכלכים.
האמא אז תכעס, כי הכנסנו
את הסדה לבית.

התקשית לארוז את התרמיל. עזרתי לך.
השכחת מהו? או, כן! בלוק
למכתבים, עט. יש לי הכל.
עתה צריך להיפרד. אמא מלוה אותך
בדמעות. לי קשתה הפרידה - שלום!
"חזור בשלום", מלמלתי.
יש לי בן בצבא.

אמא קשרה את הממחטה לחולצה,
עם סיכה סגורה, ויחד יצאנו לאשונה
לגן. בפתח הגן נפרדנו ממך למספר
שעות. הוי! כמה עצובות היו עיניך.
חזרנו בגאווה. יש לנו בן בגן הילדים.

... וכשהגעת סוף-סוף מקורזל שער,
חסון ושזוף, מאובק באבק המדבר,
לחצתי את ידך הרחבה במיובלת.
כמה רצייתי לחבקך, אך התביישתי...
בני גדול... גדול...

ילקוט חדש על כתפין ותיק אוכל
בצד. ליויתי אותך לאורך הדרך,
בין הפרדסים לבית הספר בפאתי
הגבעה.

חזרת עם נייר גדול ...
שלום כיתה א'.

אבא ! את תעודת הבגרות
אלך לקחת עם כובע צנחנים.
זו תעודת בגרות קשה יותר.
על מה חושבים בשעה שנמצאים
בין שמים לארץ?
לא חושבים! מפחדים!

ביום ראשון ראיתו לאחרונה. נפרדת
עם עינים חפזות. "בעוד חודש נחראה ..."
"גם זה יעבור". שלושה ימים חלפו, וחזרת
אל פתח הבית, כשחבריך מדגלים את נשקם
מעליך. האמנם נגמר הכל???

עתה ... כבו כל האורות ביקום,
כל הצבעים מסביב דהו.
רק עצבות עיניך תלוייה לי מנגד.

שֶׁלֶשׁ תַּחֲנוּתַי הָיוּ בְּדֶרֶךְ חַיִּי וְשֶׁלֶ אֲלֵעֵד. הָרֵאשׁוֹנָה הָיְתָה אַחֲרַי מִלַּחֲמַת הַשְּׁחֵרוֹר. נִסְתַּלֵּימָה
הַמִּלְחָמָה, וְחִשְׁבַּתִּי שֶׁהִנֵּה הַגַּעֲנוּ לַמְנוּחָה וְלַנְּחִלָּה וְנוֹכַל לַמְקִיָּם שׁוֹסְלֵת. בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה הָרִינּוּ
אֶת אֲלֵעֵד, יִלְדְּנוּ אוֹתוֹ. וְכֹכֵל אֵב צַעִיר הִתְחַלְתִּי לִנְהַל אֵז יוֹמָן שְׁלוֹ, עִם תְּמוֹנוֹת. מִיָּד לֵאחֶר
לִידְתוֹ כִּתְבַתִּי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "חֲסֵעָה חוֹדְשִׁים לֵאחֶר נִישׁוּאֵינוּ, לֵאחֶר יִסּוּרֵי לִידָה קָשִׁים
וְרִצּוּפִים, לֵאחֶר חוֹדְשֵׁי סָבֵל וְסַפְקוֹת, נוֹלַד לְשִׁמְחָתְנוּ בְּנֵנוּ הַבְּכוֹר, אֲלֵעֵד. שְׁמוֹ נִיתֵן כְּסִמֵּל
לְנִצְחִיּוֹת וְהַתְּחַדְּשׁוֹת, לְמִסּוֹרֵת שְׁנִשְׁמָרָה כְּגַחֲלֵת בְּתַפּוּצוֹת וְנִשְׁתַּלְּהֵבָה בְּצוּרָה מְחוֹדֶשֶׁת בְּאַרְצֵנוּ,
בְּמִדִּינַת יִשְׂרָאֵל הַצַּעִירָה. יִהְיֶה זֶה כְּבִנְיָן הַנִּבְנָה לְבִנָּה עַל לְבָנָה, מִמֶּסֶד עַד טַפְחוֹת, לְקִרְאָת
יְעוּדוֹ וְתַפְקִידוֹ". זֶה־הִי תַּחֲנָה אַחַת.

תַּחֲנָה שְׁנִיָּה - בְּתוֹם מִלְחַמַּת שֶׁשֶׁת הַיָּמִים חִזְרָתִי מִירוּשָׁלַיִם, וְאִמְרָתִי לְאֲלֵעֵד, שֶׁהִנֵּה,
נִלְחַמְתִּי אֶת מִלְחַמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל מְנַת שְׁלוֹ, וְלִכְסֵם, יִהְיֶה קֵל וְטוֹב וְנוֹחַ. עַל כֵּן עֲנֵה לִי
"נִרְאָה". בְּסַפֵּק.

הַיּוֹם, זוֹהִי תַּחֲנָתוֹ הַשְּׁלִישִׁית. כְּשֶׁעֲלִינוּ לְקַבְּרוֹ, עָלִינוּ רְשׁוּם "נִפְלַבַּעַת מִלּוּי תַּפְקִידוֹ".
נִזְכַּרְתִּי כִּי בְּשַׁעַת לִידְתוֹ כִּתְבַתִּי "לְבָנָה עַל לְבָנָה, מִמֶּסֶד עַד טַפְחוֹת, לְקִרְאָת יְעוּדוֹ וְתַפְקִידוֹ".
וְהַמְלָחָה תַּפְקִידוֹ - אֵז וְעַתָּה פִּתְחָה וְסִגְרָה אֶת מַעְגַל חַיִּיו.

מוטי חדש

אף הוא מאלו שבגרו לאחר מלחמת ששת הימים - אל תוך-תוכה של המלחמה
המתמשכת. מוטי, דור שלישי לבוני קבוצת כינרת, נפל בכסלו תשכ"ט בפעולה מעבר
לירמוך, בטבח אויב.

שלומית, אימו של מוטי מספרת:

"ידעתי שמוטי בפעולה ... אבל זה לא מוכרח להיות דווקא במקום
שמוטי נמצא ... יש היתקלויות כמעט בכל לילה ... ופעמים כה
רבות שומעים את היריות בעמק א-א"י אין נפגעים לכוחותינו" ... אחר
כך היו גם מרגמות. הכל נשמע די קרוב. הקרב היה קרוב לבית.
הגבול הרי על-יד הבית. באיזה מקום בעולם שומעות אמהות את הדי
הקרבות של בניהן? ...

"... רבונו של עולם
המלא רחמים
אל הנער ידך אל תשלח
אל הנער ידך אל תשלח ..."

אחר כך שמעתי את ההליקופטר. אנחנו יודעים מה פירוש הדבר.
ההליקופטרים עוברים תמיד מעלינו לבית-החולים. לא חשבתי שמוטי
בהליקופטר. מוטי בסך הכל רק שנה בצבא, הוא - אולי - עוד לא
נשלח למספר רציני ... עוד לא "פייטר" כל כך ...

איך לדעת מה נשמע? .. איך מה לעשות. רק לחכות לבוקר ...
בבוקר בחדשות אין מאומה צריך להתלבש בסדר וללכת לעבודה בבית -
ירח ולעשות הכל כרגיל. למה? .. למה לא לשאול מישהו מאשדות או
מסדה - הם יותר קרובים, אולי שמעו משהו. הם שמעו, שמעו שיש שלשה
מצועים קל ... שמתי את היד על שפופרת הטלפון. אולי להתקשר עם
בית החולים פוריה? בני אולי פצוע ... אבל איך? כל אמא יכולה
להתקשר ולהטריד? אולי להתקשר הביתה ולבקש במזכירות שיתעניינו? ..
אבל - אי אפשר להכניס מתח בכל ... הנחתי את השפופרת.

כן, ובשם "ע ק ד ה" כמה איזמה העקדה של זמננו ... בלי המלאך
האומר "אל תשלח ידך אל הנער" ובלי שום איל שעולה לעולה במקומו ...
רק הנער, הנער עצמו ... הרי הצו לא בא מבחוץ ...

הצו לא בא מבחון... ועל כן, כוחכת בת י ה - אחותו של

יצחק גלעדי

"יצחק!

חבריך בצבא קראו לך "גלעדי", כאילו ניסו לעקוף
את המועד לעקידה - - "

יצחק גלעדי מאפיקים נולד בשנה בה נולדה המדינה. הוא נפל על מטרתו
במעמקי ים.

יצחק כותב לחברתו:

"... את זוכרת איריס, את הלילה ההוא, שעמדנו מול החלון והסתכלנו
החוצה... השדה היה אז לאחר החריש והירח הטיל צללים ארוכים. את
אמרת כי את מפחדת, והתקרבת אלי חזק חזק. אמרת כי השקט
הזה ואור הירח שכל כך חיוור וקפוא מטילים בך עצבות שלא רצית
לבטאה במילים - - -

אחר-כך בקשת שאספר לך על היט ועל ההרגשה שלי כשאני בחוף המים והכל
מטביב כל-כך שקט, כל כך שחור וכל-כך מבהיל. זה היה אז יטר לבול.
ממש נדהמתי מהטאלה שנשאלה כל-כך בפשטות ושכאילו ניצרה אותי ממחשבותי.
לא סיפרתי לך אז אבל דעי שאותו אור ירח חיוור, אותו שקט ואותה הרגשה
מוזרה, הזכירו לי את אחת הצלילות שלעולם לא אשכח...
- - -

הים, כן הים... הרגשתי במשך הזמן שאני הולך ונקטר אליו וזה
מין קטר מוזר, לא כמו לדברים אחרים. יש בו כל כך הרבה קסט, הרבה
דברים נפלאים. כל אי-היכולת להכילו, להגדירו והעוצמה שבו רק
מגבירים את קסמו בעיני.

תארי לעצמך שאני שוחה בלילה, בחוף המים (שלא חמיד חמים ביותר)
ונתפס פחאום להרגשה ולמחשבה הזאת שלמעשה אני בחוף הים. הים העצום
הזה הים... (אני כבר לא יודע איך ומה) ואני בו כמו בבית ואילו
את מפחדת.

כן, יקירה, זה מלא קסט, מופלא, ופשוט גם מעניין. אבל לא תמיד
הכל כל כך יפה, מעניין וקסום. הרבה פעמים זה רק שחור, אפל וקר, - -
כחבתי לך פעם כי "קרן" של זוהר בעולם ללא אור - משהו מן
הסודיות". כן, כן זה הפעם וכך זה בדרך כלל.

יצחק והים

מספר חברו:

"לפעמים היה עומד ומביט בים, סתם כך. אני זוכר שפעם שאלתי אותו אם הוא
מחפש משהו, פשוט היה לי קר ונראתה לי מוזרה העמידה הזאת שלו ברוח, על
הסלעים. הוא לא ענה לי. איני יודע אולי פשוט לא שמע ששאלתי.

יצחק ז'יטלני החל-אביבי יצא בשלום מאימי האש במערכה על ירושלים, עם סירח הצנחנים. חצי שנה לאחר מכן נפל בעת טרוח מילואים בבקעת הירדן, לא רחוק ממעבר יבוק.

מספר נזי באואר:

" - - - בבת אהת נפצעו לוחמים רבים. אחד מכלי הרכב של הפלוגה עלה באש. איציק היה עומט את הפצועים הרבים שהתגוללו ברחוב ולוקחם לתחנת האיסוף. הפגזים נחתו והיפ חמק ביניהם הלוך וחזור. רבים היו הפצועים. עוזי היה אחד מהפגזים שפציעתם היתה אנושה. הכרתו אבדה. גופו היה מרוסס. כשאיציק הגיע עם עוזי לתחנת-האיסוף הוא העלה אותו מיד למיון. היה אז זרם בלתי פוסק של פצועים, והחוגש, שפעל במתח איום, הסתכל בעוזי בעיניים בוחנות ומיואשות, ובחנועה יד, כאומר: "הבחור אבוד", הראה שצריך להניח לו. הוא שב לטפל בתור הפצועים שסיכוייהם לחיות היו רבים יותר. מי יכול להעלות היום, אל נכון, את כל שחלף ועבר אז באיציק? איציק לא ויתר ואמר בערך כך: "תגיד, אתה יודע מה שאתה עושה? אתה יודע שאבא שלו כבר איבד בן במלחמת השחרור?!" וזה מה שהציל את עוזי בסופו של דבר. כאן כבר לא עמדו בפניו. מילה, משפט קצר, מעשה במועדו - הרי כל אלה התגובות שאיפיינו את איציק בכל מצב קשה. מסונה, אבל יתכן שהיתה פה יד הגורל. אינני יודע אם כולם זוכרים זאת - עוזי הוא שהמליץ אישית, בשעתו, לקבל את איציק לסיירת. לפעמים מתכוונים במילה "גורל" לכה חיצוני, עליון. אבל כשהגורל הזה הוא בעצם רק מפגש המצמיח חברות מיוחדת, הרי שמילה זו אומרת לנו משהו אחר. משהו אנושי יותר על האדם וגורלו - - -

ומוסיף עוזי לויטה:

"השרות הטדיר חם. נפגשנו במילואים ושוב אותה הדמות; נסיונות שונים להשתלב בחיים האזרחיים היפוש, בדיקה, תנועה. נראה שמהו דוחף אותו, ממריץ אותו, אינו נותן מנוח, ובלי מליצה, הבחור אינו יושב בשקט.

נפגשתי עם איציק קצרות. מה נשמע? תכניות? מה בבית? די היה לי לראות מתשובותיו היטירות ומבטחוני האישי את סערת רוחו ואת דמותו שהיתה כתמיד. מלחמת ששת הימים לא באה עלינו כהפתעה. היינו בשלים ומוכנים לכך, ושוב נפגשים ומתחילה תקופת ציפיה ארוכה. החבריא מתווכחים וקולו של איציק חם, סוער ובטחוני רב. הוא היה בשל מאד כחייל וכחבר. ירושלים הקבילה פנינו באפילה, הדי הפגזות משני הצדדים. שקט שלפני הסערה, וכל אחד מאיתנו היה שקט מאד לפני הסערה האישית שלו, לפני התפרצו במלוא אוננו, במלוא תנופתו למערכה. הכוחות שנאגרו מסך שנים, ההכרה שבטלה בלב, ההזדהות הכללית והכרת הצורך היו על טף פורקנס.

זכורני את הצעידה בנוקרו של ה-6 ביוני ברחובות ה"מתים" של ירושלים מחלקה אחת נסעה בג'יפים המבודדים שהיו ברשותנו כשהחבריא סיכנו עצמם בנסיעה במרכז החשוף של הרחוב. עוד בטרם חצינו הגבול נקלענו להפגזה עזה פתאומית. ריח אבק השריפה עמד באויר ואתה נדחף לפניך, מנסה לבלום את מקורות הכוח האישי המחשבים לפרוץ. בחורים התחילו להיפצע, חייל נפגע זועק, ובסערת ההפגזה ובמסך העשן המציף את הרחוב ראיתי לידי את איציק רכוב על גבי ג'יפ חשוף לאש המרגמות, מתמרן בחילוץ נפגעים. וק אח"כ נודע לי שחילץ גם אותי, ועוד הרבה חברים. הוא עשה זאת משום שזכר מה שצריך היה לעשות, זה מה שלמד לעשות, הוא עשה זאת משום שכיבד את חבריו, כיבד את הקשר והאחריות ההדדית. הוא עשה בשלמות את שדרש המצב.

פגישה נוספת היתה לי אהו כשהייתי בבית-חולים. אני מוכרח להודות שמכל הביקורים בבית-החולים, הביקור של איציק האיר לי מחדש את הקרב על ירושלים. יותר מכל דבר באותו בוקר-קרבות נחרחה בי דמותו. אני, מהקרב על ירושלים, לא יכול לספר הרבה. אני מוכרח להקדים כאן בכדי שתבינו את ההמשך. אני קורא על צל"שים, ובתוכי משהו מתקומט, משהו שלא אוכל להסביר עד הסוף. אם תקראו חגיעו למסקנה שהחבר'ה עשו את מה שהיה מוטל עליהם לעשות ומה שצריכים היו לעשות.

בשיחה אחרי הקרב, כשהחלמתי ויכולתי כבר לזשטתף, שאלו אותי:
"מה דעתך על איציק? איציק עשה שם דברים יוצאים מגדר הרגיל!"
אני, את התחלת הפעולה שלו לפחות ראיתי, ראיתי שאיציק עשה את מה
שלמד לעשות, את מה שחונך לעשות, ואין כאן כל מעשה גבורה מיוחד.
בקרב התגלה הקשר שכל אחד קשור לשני, והאמונה שכל אחד יעזור לשני
עד הסוף. זהו הקשר לחבר שאיציק חונך עליו לפני הצבא, ושהוא חונך
עליו בצבא, זהו הקשר שפירושו עזרה עד הסוף.

יענקלה אביתר

איש מעוז חיים, היה מפקד הסיירת של חטיבת השריון עימה כבש את ג'נין והמשיך
להלחם בעמק דותן.

מספר יריב:

"באותו יום ג' אכזרי בעמק דותן. בקטע הלחימה האחרון פעלנו יחד. י
יצאתי אז עם הסנקים שלי כחלק מכוח החילוץ שהיה בפיקודו. ההעזה
שגילה בפעולה זו היתה מסוג הדברים שאין להם הסבר הגיוני. לפחות
20 פטונים ירדניים עמדו על הגבעות מדרום לעמק וחיסלו באש
מדויקת את פלוגת ההנדסה ואת הסנקים שבאה לחלץ. חרוף נפש
מאין כמוהו היה זה לראות היטב ולהטיל עצמו חשוף לקראת סכנה
ודאית. האחרונה המתגלה בין לוחמים בחוף אש - אין משל לה ואין
פשר; וזה היה טעמו של מעשהו!"

שם נפל ואבד יענקלה.

כותבת ניר: רעייתו:

" - - - אני שומעת את המלחמה בגדה. כאן, על המרפסת החשוכה, על
הכסא הגדול והנוח. סוגרת את הרדיו ומקשיבה לקולות המלחמה
ויודעת שהוא שם. - - - יומיים אני שומעת את המלחמה, ועוד אין בי
חרדה. מחכה לאות. לדרישת שלום. כי ידעתי שיעשה את הכל לשלוח
אותה אלי. יצא באה - התחילו הדאגה והחרדה עולים ומכסים כל גאווה
ושמחה על הנצחונות. שתיקת הנופלים הנוראה מכל! הן ידענו, שיש
מחיר דמים לשאגת הנצחונות, הפורצת מהרדיו כל שעה. הציפיה הנוראה
להודעה האכזרית. כדי לדעת שלא הוא, לא הוא!

" - - - יום חמישי. ערב. הכל הלכו לסרט. הבנין שקט וחשוך, ואני
לבדי על הכסא בערב הקריר. אני חשה את תנועותיה הראשונות של בתי
ומבקשת את ידו הטובה של יענקלה להניחה על בטני החיה.

האהבה הגדולה, המלאה, המשתפכת, המתעצמת מרגע לרגע, והחרדה
הלוחכת את שוליה.
לילה. להמלט מהר אל הטינה, להסתתר בכנפיה. לברוח.
ממחבואי שמעתי את הצעדים, את הדלת הנפתחת. אור המנורה האכזרי קרעני
ממחבואי. הוטחה בי הבשורה וגבי אל הקיר. כפורו הקשה של האין כיבה
המייתו של הלב."

וביום השנה כותבת נירה:

"היום, מחלון ביתה של מתנו, ראיתי פרח ראשון בוער בירק הפונציאנה
המתחדשת. עוד מעט ילהט העץ כולו אל שמי הקיץ המאובקים - וכבר חלפה שנה.
העת חיה.

לא ספדתי לך במילים - כי אפסו המלים מהביע. ריקות ודהויות עמדו
לפני מלות הכאב והצער. ללא שפה נותרתי. בדודה ושוחקת מאד. ולו נמצאו
לי מלים - מלים אחרות, אינמות ושחורות מתהומי האין - אל מי הייתי
מדברת בשפתן הנוראה? מי היה מבינך?

"לכן כה עצומה חומת-הלבד מסביבי וכל הזעקות נשחקו אל תוכי. עברתי את הארץ הגדולה הזאת, המנצחת, לארכה ולרחבה והבטתי בה בשני זוגות עיניים, בעיניך הגאות, המנצחות ובעיני הבוכות. ושני בנינו הביטו בה והכירוה. ועיניהם צעירות וגאות אביהם במבטם. בסקרנות אכזרית בלשו אחר המוות הזרוע בה - ואני לא כיהייתי בס. הם יודעים וזוכרים את מחיר שחרורה, הם ראו את האלמנות והשכול שחזיים על הקברים הצעירים. שמעו את בכיים, וזעקתם אל נפשם הבקיעה. הם יודעים את כאבם ללא-נשוא של הגעגועים בהתרפסם אל איך-מוצא ושל הזכרונות.

בתנו חמר, נולדה בחיך של עצב. לעולם ריק-מאבא הבאתיה. לא ניפוח זרועות אמיצות גבוה גבוה. לא שאון צהלות בין כתליו. לא עוד שמחה. מה חס לבבה הזעיר הלחוך אל הזי אל מול תמונתך?

אך ישנו הבית הזה החם, החזק, הטוב, ורעינו הטובים טובים עמנו יחד. ואנו - את היופי, הרעות והאהבה - נישא אל מול האיך".

אברהם רימון

בעית המוות הרבחה להעסיק את אברהם רימון - בן יגור, יליד חס"ו, שנפל בכיבוש תל-פאח"ר.

מתוך יומנו:

ה מ ו ת

פעמים שהרהרתי פני נורא ידבר להיות בן אלמוות. טוב לי למות. יודע אתה, גאן רק אינסטינקטים. ניסית פעם? ואלולי חסר אתה דמיון ענקים אשר לי. לראות עצמך נצחי, כך, לתמיד, לעולם. וראה - אני חש עצמי נצחי, וראה נופים, חש בתחושת זמן נצחית, ששהו יודע הנך? כה איום, עצום.

ברם - המוות בעינו עומד. פעמים שגם נמלאתי אימה כל תיכתב מפני שלאחר המוות, ולואי ותאמין (לא מתוך טירוף) אימת בלהות בפני ה י ש א ר ו ת ג נ ש מ ה ל נ צ ח . הש אתה נצח מהו? אלא שהכל כזב. כעת איני חש. לו הייתי אוחז בעצ זר.

לסולסטוי היתה זו בעיה אמנותית, אמנותית גרידא. (אמנותית-הביונית). מותו של איוון איליך - ניתוח פנטסטי לגבינו, אך לגבי סולסטוי רגיל שברגילים, ניתוח של סיטואציה מסוימת בצירוף מניעים - עם רגש (פחד וכו') העיקר - המוות החושב.

אני - שאלת חיים היא לי. ולואי ולא תאמין אלא שאמת היא - בהיותי בן 6 (אימפולסיבי ועמוק רגשות) נתקפתי בהתקף פחד מוות הנורא ביותר בחיי. יודע אתה, פחד המוות איום הוא מכל - כשאין ביכולתך לשנות כלום, קט אתה, וסביבך נפילי גורמים נואלים אטומים. (ודע, הבעה נואלת אטומה שנואה עלי ביותר, צמרמורת תעביר בי תמיד מין חזון לעתיד מר, אות וסימבול ל כ ו ח ו ת נעלמים).

לבד הייתי - ופתע בא הדבר. סרוח על הספה, לפתע, כרוח סערה, עוטה אותי אימה נוראה קי אמות, כי אין קיום עולם, ואיום הדבר. עוד ילכו אחרי, ישמנוני בעפר לנצח, ופה יתגלגלו חיים כתמיד ואני (הא לו ידעתי מה פשרו של אני זה ברגעים אלו) טמון שם לפצח, אני.

ולא אדע איך, פתע ומחנק לגרוני ורגלי משתוללת ומנפנפות באויר, כמנסות להשחרר מסיוט איום ונואל ואטום מבט העוטף אותך באין מנוס מכל צד; כאויר זה טבו אנו חיים. ונורא הדבר. ואין אלו דמיונות. יודע אתה כי כך יביה. יהיה - משמע כמעט הווה. הא מה נורא, אך הבן נא אותי.

בכור בניה של ניר דוד, ממפקדי הצנחנים במערכה על ירושלים.

מספר בוקי על אותו בוקר:

"עתה אני יודע, שגם לאחר שהגעתי לכותל ולעיר העתיקה, לא הרגשתי אותה הרגשה מיוחדת, כאשר עלה הגדוד שלנו להר הצופים. - - - היה בקר נהדר, ירושלים העתיקה נראתה לנו זו הפעם הראשונה מדרום לנו היה שקט וריח מיוחד של נצחון עמד באויר - וכל זה אף על פי שבחלום עוד לא ראינו את סיום המלחמה ולמעשה עמדנו לפני הקרב. - - - המטוסים כבר ירדו על אוגוסטה ויקסוריה - - גיורא מסר לנו תדריך חפוז על הביצוע. - - שני סנקים עלו על מוקשים - ואנחנו פרצנו קדימה. - - רצייתי לקבל הוראות נוספות מגיורא. לשאלתי, "איפוא הוא?" - ראינו את הרץ שלו עובר לידי כמו חיה פצועה ואומר להמשיך הלאה. הבנתי.

גמרנו - ונשארונו טוחקים. ללא שמחה, חיזורים, ללא דם. כאן התחיל הקטע הקשה והמר ביותר של המלחמה. גיורא לא היה אתנו."

ערן חברו מילדות כותב:

"קיץ לא היה בשנה ההיא. גשמים מרעננים, ושבר-ענן באמצע מאי; ויום עצמאות אביבי ושמש כל-כך, ולאחר זה ימי המתחות והמלחמה, שטישטשו הכל, ומייד - יום השבעה ויום השלושים.

זכור היה הסתיו גם בשדות.

טיילתי עם קחי. ראינו את ראשוני החצבים בוקעים מהאדמה. "כל הזמן הם היו בתוך האדמה" - מסרה לילך את אשר למדה כנראה באותם הימים - ובסתיו הם טוב יוצאים". ולאחר שתיקה והרהור הוסיפה: "אבא של דני ואבא של נועם הם גם-כן בתוך האדמה (גם דברים אלה למדו ילדינו בזמן האחרון), אבל חברים יב לא יכולים לצאת (מהאדמה)" - קבעה עובדה וסימן שאלה היה בעיניה כלבד. לא עניתי, ורק חשבתי בליבי: את ילדה בת ארבע, ואני אדם מבוגר; שנינו נאחזים באותה תקוות שווא - אין אנו מסוגלים להאמין".

"הר המנוחות", שירו של עלי אלון לזכר אמנו וחננו, בני עין שמר, שנפלו בירושלים;

הר המנוחות

בהר המנוחות אין מנוח
עירות שורות מנוחות העולות
בשקב הצר -
והאדמה אינה יכולה לקבלן.

הם אינם עשויים מות,
הם אינם שלה,
שוקקים, צעירים לעד הם צוחקים ורועשים,
זמזום עליהם - כמסכה.
ואיך תקבלם, איך יוצרם במחזור דמה -
בארץ-ארץ, מילון-אין,
דממת הרים,
נציבי זכרונות קופאים
בהומות הנצח של ירושלים?

האדמה אינה יכולה לקבלם. הווייתם החיה נמשכת אל מעבר לכליון הפיזי.
ניב לכך בדברי ישראל המאירי על חברו ישראל פולק שנפל בכראמה:

"שנה. דברים באים, חולפים. כותרות עתוננים משתנות כל יום.
במשק נולדים ילדים. שנה.
אני מתחיל להבין שמהו נורא קרה לך, לגופך. - - - ואת החום העמוק
של עיניך, בשעה מאוהרת בלילה, בצריף הקטן, מגיב בעירנות על איזה
דבר שאני סח לך, אני מתחיל להבין...
אני יושב בעמדת חצפית, מעל הנהר הדק, העכור, מול העיירה ההרוסה.
אני יודע. אני יודע עד כמה התמכרת. עד מה היית חלק משלמות בכל מה שעשית.
אבל כשאני מביט כך, במשקפת, על עיירת הרפאים מן העבר השני של הנהר,
אני חש פתאום את כולנו מהלכים בשיווי-משקל מתנוודד על חוט דקיק הנטוי
על-פני השגעון.

ומרחוק, באחד המקומות, מביטות בנו פל העת עיניך בניצנוץ החם, העמוק
שכל המילים נשברות אליו לרסיסים קטנים".

ובלי קץ אל ערי נכאינו
יושבי חושך וחל נבטים.
נפלאים, נפלאים הם חיינו,
המלאים מחטבות על מתיים.

נתן אלתרמן

המקורות שטימשו חכנית זו:

"מעבר לנהר" ספר זכרון למוטי חדש; "חיוך של אור" - קובץ זכרון ליצחק גלעדי;
"לא רחוק ממעבר יבוק" - קובץ זכרון ליצחק ז'יטלני; "אלעד" - קובץ זכרון
לאלעד קדמון; "אברהם רימון" - ספר לזכרו; "הר המנוחות" מאת א. עלץ, הוצאת
"ספריית הפועלים", "כוכבים בחוץ" ו"שמחת עניים" מאת נתן אלתרמן.
"בין צעירים" בהוצאת קבוצת חברים בתנועה הקיבוצית ו"עם עובד".
"יענקלה אביתר" - ספר לזכרו המופיע בימים אלה, ומתוך חומר בהכנה לספר חיינו של
ג'ורא אשכנזי.